

УДК 376.352:027.6-056.262:534.86

ДЕЙЗИ-БІБЛІОТЕКА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

О.І. Гуренко

доктор педагогічних наук, доцент, перший проректор,
Бердянський державний педагогічний університет

Т.О. Чумак

магістр з соціальної роботи,
Бердянський державний педагогічний університет
e-mail: tatkachumak@gmail.com

ДЕЙЗИ-БИБЛИОТЕКА КАК СРЕДСТВО ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ЗРЕНИЯ В ИНКЛЮЗИВНОМ ДОШКОЛЬНОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

О.И. Гуренко

Доктор педагогических наук, доцент, первый проректор,
Бердянский государственный педагогический университет

Т.О. Чумак

магистр социальной работы,
Бердянский государственный педагогический университет

DAISY-LIBRARY AS A MEANS OF TEACHING CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENTS IN INCLUSIVE PRE-SCHOOL ESTABLISHMENT

O.I. Hurenko

Doctor of pedagogical sciences, associate Professor, first vice rector,
Berdyansk State Pedagogical University

T.O. Chumak

Master of social work,
Berdyansk State Pedagogical University

У статті розкрита актуальність проблеми соціалізації, навчання, виховання й розвитку дітей з психофізичними вадами, зокрема з порушеннями зору; у інклюзивному дошкільному навчальному закладі.

Мета статті: на основі аналізу теорії та практики інклюзивного навчання дітей з вадами зору в дошкільному навчальному закладі визначити принципи, підходи, умови його організації; схарактеризувати дейзі-бібліотеку як засіб навчання дітей з вадами зору в інклюзивному дошкільному навчальному закладі та обґрунтувати технічні й методичні можливості її застосування.

У результаті наукового дослідження виявлено дидактичні можливості дейзі-бібліотеки як засобу навчання дітей з вадами зору в інклюзивному дошкільному навчальному закладі; встановлено, що використання дейзі-бібліотеки є ефективним методом навчання дітей з порушенням зору.

Ключові слова: інклюзивна освіта; інклюзивний дошкільний навчальний заклад; діти з вадами зору; дейзі-бібліотека.

В статье раскрыта актуальность проблемы социализации, обучения, воспитания и развития детей с психофизическими недостатками, в частности с нарушениями зрения, в инклюзивном детском саду.

Цель статьи: на основе анализа теории и практики инклюзивного обучения детей с нарушением зрения в дошкольном учебном заведении определить принципы, подходы, условия его организации; охарактеризовать дейзи-библиотеку как средство обучения детей с нарушением зрения в инклюзивном детском саду и обосновать технические и методические возможности ее применения.

В результате научного исследования выявлены дидактические возможности дейзи-библиотеки как средства обучения детей с нарушением зрения в инклюзивном детском саду; установлено, что использование дейзи-библиотеки является эффективным методом обучения детей с нарушением зрения.

Ключевые слова: инклюзивное образование; инклюзивное дошкольное учебное заведение; дети с нарушением зрения; дейзи-библиотека.

The article reveals the urgency of the problem of socialization, education, upbringing and development of children with mental and physical disabilities, particularly with visual impairments; inclusive pre-school.

The purpose of this article is based on the analysis of the theory and practice of inclusive education of children with visual impairments in pre-school to identify principles, approaches, modalities of its organization; describe the Daisy library as a means of teaching children with visual impairments in inclusive pre-school and justify technical and methodological possibilities of its application.

As a result of scientific studies revealed didactic possibilities of Daisy-libraries as a means of teaching children with visual impairments in inclusive preschool educational institution; the use of Daisy-libraries are an effective method of teaching children with visual impairment.

Keywords: inclusive education; inclusive pre-school children with visual impairments; Daisy-library.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, кількість сліпих людей у світі становить близько 40 мільйонів, серед яких слабкозорі й незрячі. За статистикою, в Україні зараз мешкає близько 70 тисяч незрячих людей, але, за неофіційними даними, їх утричі більше. Дитяча сліпота та слабкозорість – це одна з основних причин інвалідизації дітей в Україні. Станом на 2016 р. вона посідає четверте місце в структурі загальної дитячої інвалідності.

На сучасному етапі розвитку суспільства питання соціалізації, навчання, виховання й розвитку дітей з психофізичними вадами, зокрема з порушеннями зору, є надзвичайно актуальними. Проте, як показує освітня практика, навчання й виховання дітей у спеціальному навчальному закладі, по-перше, не задовольняє їхніх соціалізаційних потреб і, по-друге, не дозволяє реалізувати право на одержання якісної освіти за місцем проживання [2].

Сьогодні альтернативною формою навчання дітей з психофізичними вадами, зокрема з порушеннями зору, є інклюзивна освіта. Відповідно до Конституції України та законодавства у галузі освіти, реабілітації, соціального захисту [3; 4] держава має забезпечити доступність до якісної освіти відповідного рівня дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожної дитини шляхом запровадження інклюзивної освіти.

Аналіз наукової літератури з проблеми, виокремлення невирішених раніше аспектів проблеми. Певні кроки у напрямку реалізації ідей інклюзивної освіти в Україні вже зроблені. На сьогодні вивчені окремі аспекти інклюзивної освіти: філософія та концептуальні аспекти інклюзивної освіти (В. Кремінь, В. Синьов, Н. Софій, Ю. Найда та ін.); особливості запровадження інклюзивного навчання в освітній простір навчальних закладів (В. Бондар, Т. Гінстова, Е. Даніелс, М. Деркач, Н. Дятленко, В. Засенко, Ю. Кавун, А. Колупаєва, Ю. Найда, М. Сварник, Є. Синьова, Г. Сіліна, Н. Слободянюк, Н. Софій, О. Таранченко, П. Троханіс, Ю. Швалб та ін.); досвід навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в інших країнах (А. Колупаєва, К. Кольченко, П. Таланчук та ін.). Однак, ґрунтовного дослідження вимагає проблема інклюзивного навчання дітей з вадами зору в дошкільному навчальному закладі. Інклюзія незрячих дітей – складний процес, який вимагає поєднання трьох компонентів: технічне обладнання, тактильні дидактичні матеріали, методики викладання [5; 6; 7].

На думку дослідників (В. Денискіна, Н. Костюченко, Г. Сіліна, Н. Слободянюк, Н. Софій, О. Таранченко, Б. Тупоногова та ін.), оптимальними умовами організації інклюзивного навчання в дошкільному навчальному закладі є: сформованість інклюзивної компетентності педагогічного персоналу ДНЗ, зокрема вихователів; створення безбар'єрного та сприятливого соціального й

предметно-розвивального середовища в ДНЗ; запровадження комплексного підходу до психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами; залучення батьків до процесу інклюзії дітей з особливими освітніми потребами.

Так, з метою реалізації інклюзивної освіти в ДНЗ вихователі повинні вміти: здійснювати моніторинг розвитку дітей, що мають труднощі у засвоєнні знань, різних видів діяльності та адекватно оцінювати причини, якими спричинено ці труднощі; своєчасно виявити відхилення у розвитку дошкільників та під керівництвом спеціального педагога брати участь у здійсненні правильного психолого-педагогічного супроводу дітей, що потребують корекції порушень психофізичного розвитку; здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до вихованців з вадами психофізичного розвитку; формувати готовність здорових дошкільників до позитивної спільної взаємодії з однолітками, що потребують корекції психофізичного розвитку; проводити роботу з батьками щодо надання їм правдивої інформації про осіб з порушенням психофізичного розвитку.

Для незрячих осіб розроблені різні по складності технічні пристрої і пристосування: прості пристосування для заведення нитки в голку, тростини для забезпечення можливості самостійного пересування, грифелі та прилади для ручного письма за системою Л. Брайля.

Очевидним є те, що сьогодні друк навчальної літератури шрифтом Брайля є вартісним. У зв'язку з цим у 2014 році Львівський обласний осередок ВГО «Українська спілка інвалідів – УСІ», Ресурсний центр освітніх інформаційних технологій для осіб з особливими потребами при Львівській політехніці (виконавчий директор О. Потимко) й об'єднана редакція періодичних видань Українського товариства сліпих «Заклик» (головний редактор Н. Щербань) почали створювати першу українську «дейзі-бібліотеку» у співпраці зі шведською академією «Свефі» [8; 9].

«DAISY» (Digital Accessible Information System – цифрові доступні інформаційні системи) – це спеціальний формат аудіокниг, який характеризується високим ступенем стиснення (на одному CD вміщується до 90 годин звучання), захистом від копіювання, і, головне, структурованою розміткою та зручною навігацією. Формат дейзі дозволяє незрячому користувачеві швидко знайти в аудійованій книзі потрібний розділ, сторінку, абзац, фразу і т.д. Формат дейзі дозволяє поєднувати різні способи подання книги. Дейзі-книга може містити як звичайний текст, так і аудіодоріжку, ілюстрації, відеоряд.

Дейзі-книга відрізняється від книги у форматі mp3 деякими функціями. Насамперед, це швидкий пошук потрібного елемента видання: дитина, натиснувши кілька клавіш, може знайти те, що їй потрібно – сторінку, малюнок, завдання, будь-який елемент. Дейзі-плеєри мають два безкоштовні програмні аналоги. Один з них – це програма для мобільного телефону Daisy Reader для Android. Нині багато незрячих користується сенсорними телефонами, вони всі озвучені. Друга – це програма FSReader для комп'ютера, яка автоматично встановлюється з інсталяцією програми JOS, що повністю озвучує гаджет незрячому.

Попри розробку й обґрунтування технічних можливостей дейзі-бібліотеки до цього часу не розкритий дидактичний аспект її застосування, зокрема в інклюзивному ДНЗ.

Мета статті. На основі аналізу теорії та практики інклюзивного навчання дітей з вадами зору в ДНЗ визначити принципи, підходи, умови його організації; схарактеризувати дейзі-бібліотеку як засіб навчання дітей з вадами зору в інклюзивному ДНЗ та обґрунтувати технічні й методичні можливості її застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із принципом корекційно-розвивальної спрямованості педагогічного процесу, основним у розвитку та навчанні сліпих та слабкозорих дітей є нормалізація порушених зв'язків і стосунків з оточуючим світом. Для здійснення корекційного впливу на пізнавальну діяльність дошкільника з порушеним зором, вихователь повинен враховувати,

як проявляються його пізнавальні можливості і особливості їх розвитку, особливості зорового сприймання дитиною об'єктів зовнішнього світу з тим чи іншим очним захворюванням, зв'язки, відношення, типи взаємодії дитини з оточуючим світом. Відповідно до цього необхідно підбирати й дейзі-матеріал як у форматі дейзі-книги, так і дейзі-мультфільмів. Реалізація принципу міцності засвоєння знань, вмінь та навичок, передбачає створення спеціальних умов для корекції недоліків процесів збереження інформації у дітей з вадами зору, а також її адекватного відтворення. Принцип індивідуального та диференційованого підходу передбачає вміння розуміти не лише індивідуальні й типові для різних категорій дітей навчальні можливості дітей, але й ті проблеми, які стоять на перешкоді їх реалізації, зокрема, проблеми, пов'язані з поганим зором.

На нашу думку, використання «дейзі-бібліотеки» як засобу навчання дітей з вадами зору є доцільним у межах ознайомлення дошкільників з докільцям, розвитку мовлення, формування елементарних математичних уявлень тощо.

Наприклад, визначимо основні освітні завдання щодо використання дейзі-бібліотеки для розвитку мовлення у дітей з порушеннями зору: навчальні – формувати звуко- та слововимову, навички словотворення, комунікативну активність; вчити граматично правильно пов'язувати слова між собою; вчити користуватися вербальними і невербальними засобами спілкування; вчити формувати звукову культуру мовлення та культуру спілкування; виховні – стимулювати через слово інтерес до пізнання природи, людей, самої себе; виховувати довіру до оточуючих людей, бажання встановити з ними доброзичливі стосунки; викликати позитивні емоції у відповідь на звертання рідних, інших дітей і людей; корекційно-розвивальні – формувати моторні навички, пізнавальну активність, потребу в емоційних контактах з оточенням; спонукати до творчої мовленнєвої діяльності; стимулювати мовленнєвий розвиток.

За допомогою методу прослуховування дейзі-книги або перегляду дейзі-мультфільму в словник незрячих дітей вводяться слова, що означають назви предметів, речей, явищ, дій, якостей, ознак, властивостей предметів, викликається у дітей інтерес до різних типів монологічних висловлювань: розповіді, опису, міркування. Здійснюється підготовка незрячих дітей до самостійної розповіді. Таким чином у дітей викликається бажання переказувати зміст добре знайомих творів, казок за допомогою навідних запитань, відтворюючи послідовність подій і якнайточніше передаючи мовлення персонажів.

На нашу думку, для розвитку мовлення та спілкування сліпих та слабкозорих дошкільників особливе значення має засвоєння ними рідної мови, формування усного мовлення та опанування невербальними засобами спілкування. Розвиток мовлення і спілкування здійснюється у всіх видах діяльності дітей з вадами зору і є необхідною складовою навчальної та корекційно-виховної роботи дошкільного навчального закладу.

Аналіз державного стандарту дошкільної освіти – Базового компоненту, чинних програм розвитку для дітей, що розвиваються в нормі, та тих, що навчаються в спеціальних закладах з порушенням зору, дозволяє стверджувати, що основні освітні та виховні лінії розвитку подібні. Але методи і прийоми навчання, як і навчальні матеріали, відрізняються [2; 10].

В інклюзивному дошкільному навчальному закладі ці завдання можна виконати за допомогою використання дейзі-бібліотеки у спільній роботі дітей з вадами зору та здорових однолітків. Заняття необхідно проводити систематично за підгрупами та індивідуально. Здійснюючи роботу з розвитку комунікативної компетенції дітей, вихователь уважно прислухається до того, про що і як говорять незрячі діти, навчає їх правильно будувати висловлення, послідовно викладати свої думки, правильно за змістом уживати слова і відповідні невербальні засоби (жести), темп мовлення, доречно застосовувати силу голосу, інтонацію. Відбір мовленнєвого матеріалу педагог повинен здійснювати з

врахуванням знань дітей та їх пізнавальних можливостей, віку, індивідуальних психофізичних можливостей та вимог програми. В інклюзивному дошкільному навчальному закладі виконанню навчальних та виховних завдань сприятиме використання дейзі-бібліотеки.

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

1. На основі аналізу наукової літератури встановлено, що сьогодні альтернативною формою навчання дітей з психофізичними вадами, зокрема з порушеннями зору, є інклюзивна освіта.

З'ясовано, що шляхами подолання перешкод і труднощів у розв'язанні проблем інклюзії є: правильне діагностування розвитку дитини та врахування її потенційних можливостей; психологічна підготовка дитини з особливими потребами та її батьків до навчання спільно зі здоровими однолітками; розробка методики інтеграції дитини залежно від виду дизонтогенезу; тісна співпраця з батьками, надання їм необхідного мінімуму спеціальних знань, психотерапевтичної та консультативної допомоги; відповідна підготовка педагогів ДНЗ; створення спеціальних умов у групі, ДНЗ; підготовка здорових дітей до взаємодії з дитиною з особливими потребами; супровід дитини з особливими освітніми потребами фахівцем-дефектологом чи тифлопедагогом, надання дитині кваліфікованої корекційної допомоги; забезпечення комплексного медико-психолого-педагогічного супроводу.

2. Констатовано, що відносно високі вербально-інтелектуальні здібності сліпих та слабозорих дітей спостерігаються вже в дошкільному віці, але зважаючи на особливості їх пізнавальної діяльності, їх розвиток вимагає відповідного змісту і спрямованості корекційної роботи.

З'ясовано особливості навчання дітей з вадами зору в інклюзивному дошкільному навчальному закладі й констатовано, що в роботі з дітьми з вадами зору акцент робиться на індивідуальній корекційно-розвивальній діяльності з боку педагогів-дефектологів.

3. На основі аналізу реального стану навчання дітей з вадами зору в окремих інклюзивних дошкільних навчальних закладах України з'ясовано, що навчально-виховний процес в інклюзивному ДНЗ побудовано на основі інтеграції вимог базових програм розвитку дітей дошкільного віку. Встановлено, що інклюзивні навчальні заклади в Україні майже не забезпечені дидактичним матеріалом для навчання дітей з вадами зору.

4. Виявлено дидактичні можливості дейзі-бібліотеки як засобу навчання дітей з вадами зору в інклюзивному дошкільному навчальному закладі.

Встановлено, що використання дейзі-бібліотеки є ефективним методом навчання дітей з порушенням зору. Використання дейзі-книг дозволяє оптимально розв'язати питання забезпечення дидактичним матеріалом навчальний процес дітей з вадами зору.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі є розробка методики застосування дейзі-бібліотеки в інклюзивній школі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук.кер. А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук ; авт. кол-в: А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богиніч та ін. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Ермаков В. П., Якунин Г. А. Развитие, обучение и воспитание детей с нарушением зрения. – М. : «Просвещение», 1990. – 222 с.
3. Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012402.html
4. Закон України про дошкільну освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukped.com/statti/zakoni-z-pitan-osviti/108.html>
5. Инклюзивное образование / Под ред. Н. Гусевой : Методические рекомендации по организации инклюзивного образовательного процесса в детском саду. – М. : Центр «Школьная книга», 2010. – Выпуск 4. – 240 с.

6. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К.: Наук. світ, 2010. – С. 44–63.
7. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія / А. А. Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
8. Офіційна сторінка навчально-реабілітаційного центру для дітей з вадами зору «ЛЕВЕНЯ» (м.Львів): <http://levenia.iatp.org.ua/>
9. Офіційний сайт Львівського обласного осередку ВГО «Українська спілка інвалідів – УСІ» : [www.openlife.lviv.ua!](http://www.openlife.lviv.ua/)
10. Програма розвитку дітей сліпих та зі зниженим зором від народження до 6 років. / Укладачі: Вавіна Л. С., Бутенко В. А., Гудим І. М. – К. : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2012. – 210 с.

References

1. Bazovyy komponent doshkil"noyi osvity / nauk.ker. A. M. Bohush, dijsnyj chlen NAPN Ukrayiny, prof., d-r ped. nauk ; avt. kol-v: A. M. Bohush, H. V. Byelyen"ka, O. L. Bohinich ta in. – K. : Vydavnytvo, 2012. – 26 s.
2. Ermakov V. P., Yakunyn H. A. Razvytye, obuchenye y vospytanye detej s narushenyem zrenyya. – M. : «Prosveshhenye», 1990. – 222 s.
3. Zakon Ukrayiny «Pro oхoronu dytynstva» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012402.html
4. Zakon Ukrayiny pro doshkil"nu osvitu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ukped.com/statti/zakoni-z-pitan-osviti/108.html>
5. Ynklyuzyvnoe obrazovanye / Pod red. N. Husevoj : Metodicheskiye rekomendacyy po orhanyzacyy ynklyuzyvnoho obrazovatel"noho processa v detskom sadu. – M. :Centr «Shkol"naya knyha», 2010. – Vypusk 4. – 240 s.
6. Kolupayeva A. A. Dity z osoblyvymy osvitynymi potrebamy ta orhanizaciya yix navchannya: nauk.-metod. posib. / A. A. Kolupayeva, L. O. Savchuk. – K.: Nauk. svit, 2010. – S. 44–63.
7. Kolupayeva A. A. Inklyuzyvna osvita: realiyi ta perspektyvy: monohrafiya / A. A. Kolupayeva. – K.: «Sammit-Knyha», 2009. – 272 s.
8. Oficijna storinka navchal"no-reabilitacijnoho centru dlya ditej z vadamy zoru «LEVENYA» (m.L"viv): <http://levenia.iatp.org.ua/>
9. Oficijnyj sajt L"vivs"koho oblasnoho oseredku VHO «Ukrayins"ka spilka invalidiv – USI» : [www.openlife.lviv.ua!](http://www.openlife.lviv.ua/)
10. Prohrama rozvytku ditej slipyx ta zi znyzhenym zorom vid narodzhennya do 6 rokiv. / Ukladachi: Vavina L. S., Butenko V. A., Hudym I. M. – K. : Instytut special"noyi pedahohiky NAPN Ukrayiny, 2012. – 210 s.